

Õpiku kasutajale

Kindlasti oled kuulnud, et koolis õpitavad ained jagunevad erinevatesse rühmadesse. Näiteks matemaatika kuulub reaalainete hulka, eesti keel ja kirjandus on aga humanitaarained. Sel õppeaastal alustad Sa ühiskonnaõpetuse õppimist ning see aine kuulub hoopis kolmandasse rühma: sotsiaalainete sekka. Ühiskonnaõpetusega on tihedalt seotud ajalugu ja geograafia. Näiteks õpid ajalootunnis, kuidas ühiskond on kujunenud, millal ja kus tekkisid esimesed riigid ning kuidas neid valitseti. Õppides ühiskonnaõpetuses Eestis elevaste erinevast rahvusest inimeste kohta, saad seda omakorda seostada geograafiatunnis käsitletuga.

Käesolev õpik jaguneb neljaks osaks: sotsiaalsed suhted; demokraatia; töö ja tarbimine ning meedia ja teave. Lisaks põnevatele teemadele on see õpik ka oma kujunduselt huvitav. Näiteks leiad küsimused ja ülesanded teksti seest, tähistatult sümboliga, ning olulisemad mõisted on lahti kirjutatud lehekülgede äärtel. Mõisteid on mitmesuguseid – põhimõistetest, nagu *demokraatia*, kuni võõraste, esmakordselt mainitud sõnadeni, nagu *defitsiit*. Samuti on õpikus viiteid erinevatele materjalidele – näiteks Eesti Vabariigi põhiseadusele, ning küsimusi ja ülesandeid, mis suunavad väljastpoolt lisamaterjale otsima.

Loodame, et leiad sellest õpikust palju uut ja huvitavat!

Sisukord

1. Erinevad rahvad ja nende traditsioonid	6
2. Peamised usundid Eestis	10
3. Inimeste võrdõiguslikkus ühiskonnas	14
4. Eesti Euroopa kaardil.	18
5. Ühiskond ja inimese identiteet	24
6. Demokraatlik ühiskond	28
7. Seadused ning neist lähtuvad õigused ja kohustused.	32
8. Lapse õigused ja kohustused	36
9. Riigikogu – Eesti Vabariigi parlament.	40
10. Vabariigi valitsus – riigi täidesaatev võim	44
11. Eesti Vabariigi president	48
12. Eesti Vabariigi kohalikud omavalitsusüksused: vallad ja linnad.	52
13. Kokkulepete sõlmimine demokraatlikus riigis	56
14. Kodanikuühiskond.	60
15. Kodanikualgatuslikud ühendused.	64
16. Kodanikualgatusel põhinev kaitseliit ja Eesti skautide ühing.	68
17. Majandussüsteemid.	72
18. Pere eelarve	76
19. Aja planeerimine.	80
20. Karjääri planeerimine	84
21. Töökultuur ja tööetika	88
22. Teadlik ja säästev tarbimine	92
23. Teabe leidmine	96
24. Autorikaitse	100
25. Reklaam	104

4. Eesti Euroopa kaardil

Eesti kuulumine Euroopasse on seotud juba meie varasema ajalooga. 13. sajandil Eesti alad ristiusustati. Seda tegid Euroopast pärit taanlased ja sakslased, seega oleme alates 13. sajandist kristliku Euroopa osa. Selles peatükis uurime, millised rahvad on Eesti vabariigi kujunemisel olulist rolli mänginud. Milline on aga Eesti positsioon tänapäevases Euroopas?

Eestit mõjutanud rahvad

Eestit on väga palju mõjutanud **saksa kultuuriruum**. Hansakaubandus sidus meie linnad Hansa Liiduga, mille kese oli Lääne-Euroopas Saksamaal. Eelnevalt rääkisime ka sellest, et kuni 20. sajandi alguseni moodustasid siinse ülemkihi just baltisakslased. Samuti on mitmed ajaloost tuntud Tartu ülikooli õppejõud, kunstnikud jt pärit just Saksa aladelt.

Sakslaste kõrval on Eestit mõjutanud veel näiteks poolakad. Nimelt kuulus 16. sajandi lõpul Lõuna-Eesti Poola valdusse. Sel ajal tegutsesid Tartus aktiivselt jesuiidid (16. sajandil rooma katoliku kiriku nõusolekul rajatud mungaordu liikmed), kes rajasid Tartusse oma kooli. Oma kooli – Tartu ülikooli – asutasid ka rootslased. See periood, mil Eestit

valitsesid Rootsi kuningad, on tuntud ka kui Rootsi aeg.

Varasemates peatükkides oli juttu veel ka rannarootslastest Lääne-Eestis ja Lääne-Eesti saartel, ingerisoomlastest ning vanausulistest Peipsi läänekaldal. Seega võib öelda, et meie kultuuri on mõjutanud mitmed Euroopa rahvad: rootslased, taanlased, soomlased, poolakad, sakslased jt.

Kuna Eesti asub Ida-Euroopas ning on olnud Vene keisririigi koosseisus, on meie aladel ka slaavi kultuuri mõjusid. Näiteks rajati 18. sajandi alguses Vene keisri Peeter I soovil Kadriorgu loss. Kuna Peeter soovis muuta Venemaad euroopalikumaks, siis on ka Kadrioru loss ehitatud euroopalikus barokses arhitektuuristiilis.

19. sajandi viimastel kümnenditel alustas Vene keiser Eesti alade

Kadrioru loss on rajatud 18. sajandil. Praegu tegutseb seal Eesti kunstimuuseum.

Aleksander Nevski katedraal valmis 1900. aastal. See ehitati otse Toompea lossi vastu.

venestamist ehk venepäraseks muutmist. Eestisse rajati mitmeid õigeusu kirikuid, millest üks tuntumaid on Tallinnas Toompeal paiknev 1900. aastal valminud Aleksander Nevski katedraal. Lisaks hakati sel ajal koolides õpetama vene keeles. Näiteks toimub Oskar Lutsu „Kevade“ tegevus 19. ja 20. sajandi vahetusel ning peategelasel Joosep Tootsil on hirmus raske koolis õpetatavat materjali mõista, sest õppetöö oli venekeelne. Nii saab Toots alles hiljem koolikaaslastelt teada, et maa-ainera on tegelikult ümmargune, kuna ainetunnis ta õpetaja venekeelset selgust ei mõistnud.

Eesti Vabariigi territooriumi kujunemine

Eesti ajalugu on tugevalt mõjutanud ka mõlemad maailmasõjad.

Esimese maailmasõja ajal kuulus Eesti veel Venemaa keisririigi koosseisu, kuid siinsed poliitikud kasutasid ära Venemaa nõrgenemist ning rajasid **1918. aastal iseseisva ehk suveräänse Eestis Vabariigi**. 2. veebruaril 1920. aastal Nõukogude Venemaa ja Eesti Vabariigi vahel sõlmitud **Tartu rahulepinguga** pandi paika ka Eesti riigipiir. Praegune Eesti riik on maaalalt ehk territooriumilt mõnevõrra väiksem, kui see oli aastatel 1920–1940. Näiteks ei kuulu Eestile enam Petserimaa, mis on nüüd Venemaa

Vabariik on riik, kus rahvas valib riigipea (näiteks mittepäritava võimuga presidenti).

Territoorium on piiritletud maa-ala. Riigi territoorium on kindla riigivõimu alla kuuluv maa-ala.

osa. Pärast Tartu rahu oli Petserimaa aga üks Eesti maakondadest ning selle vapiks oli setu kannel.

1939. aastal alanud teises maailmasõjas kaotas Eesti oma iseseisvuse ning meie riigis kehtestati nõukogude võim. Eesti Vabariik taastas oma iseseisvuse 20. augustil 1991. aastal.

Juba 1991. aasta septembris liitus Eesti väga olulise rahvusvahelise organisatsiooniga: Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni ehk ÜRO-ga. ÜRO eesmärk on tagada

maailmas rahu ning kaitsta inimõigusi.

Nüüdseks on Eesti liitunud veel paljude rahvusvaheliste organisatsioonidega, millest meie jaoks olulisemad on kindlasti **Euroopa Liit** ja Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsioon ehk **NATO**. Seega teeb meie riik tihedat kultuurilist, majanduslikku ja poliitilist koostööd paljude Euroopa riikidega. See on ka mõistetav, sest Eesti Vabariik on osa Euroopast.

- **Too kolm näidet, kuidas mõni teine rahvas on mõjutanud Eesti kultuuri arengut.**
- **Too näide, kuidas mõjutab tänapäeval maailmas toimuv Eesti elu.**
- **Miks on Tartu rahuleping Eesti ajaloos oluline?**

Tänapäevased Euroopa riigid

Maailmas on riigid enamasti kas **vabariigid** või **monarhiad**. Monarhia ja vabariigi peamine erinevus seisneb selles, et monarhia riigipea on eluaegse või päriliku võimuga ning teda nimetatakse monarhiks (näiteks kuningas, keiser, vürst, sultan), vabariikides on riigipeaks

aga president, kes üldjuhul valitakse iga mõne aja tagant uuesti.

Sõnad *kuningriik*, *monarhia* või *vabariik* ei näita alati ära, kas tegu on demokraatliku või ebademokraatliku riigiga. Selleks tuleb vaadata, kas parlamendivalimised on demokraatlikud, kas ajakirjandus on vaba, kas austatakse inimeste võrdõigussuhteid ning usuliselt toekspidamisi.

Briti kuninglik perekond Buckinghami palee balkonil. Kuninganna Elizabeth II on ainus monarh maailmas, kes on samal ajal rohkem kui ühe iseseisva riigi pea.

Kõik Euroopa monarhistlikud riigid on demokraatlikud, näiteks Belgia, Hispaania, Suurbritannia, Rootsi, Taani ja Norra. Demokraatlikud on ka meie lähinaabriteks olevad vabariigid Soome, Läti ja Leedu, ning ka veidi kaugemal Euroopas paiknevad Itaalia, Prantsusmaa, Saksamaa ja Poola.

Nii nagu Eesti pealinn on Tallinn, on oma pealinnad ka meie naaberriikidel. Soome pealinn on Helsingi, Venemaa pealinn Moskva, Lätil Riia, Leedul Vilnius, Rootsil Stockholm, Norral Oslo, Prantsusmaal Pariis. Teada seda, kuidas Euroopa riigid kaardil paiknevad ning millised on nende riikide pealinnad, on oluline nii selleks, et mõista Eesti ajaloo ja kultuuri kujunemist, kui ka lihtsalt selleks, et maailmas ringi reisida. Kaardi tundmine aitab aru saada,

kui palju mingisse riiki auto või lennukiga sõit aega võib võtta, samuti aitavad need algteadmised kasutada paremini erinevaid abivahendeid – internetti, GPS-i, Google Mapi jpm. Näiteks asuvad lennujaamad enamasti just riikide pealinnades – linnade asukohtade teadmine muudab reisiplaani koostamise märksa lihtsamaks.

Kuna Eesti kuulub Euroopa Liitu, on reisimine teistesse Euroopa Liidu liikmesriikidesse meile **viisavaba**. Euroopa Liidus kehtib põhimõte, et kõik Euroopa Liidu liikmesriikide kodanikud on ühtlasi Euroopa Liidu kodanikud. Seega on nii Eesti kui ka Saksamaa kodanikud samal ajal ka Euroopa kodanikud. Viisat ehk luba mingisse riiki sisenemiseks on vaja aga Euroopa Liidust välja, näiteks Venemaale sõites.

Euroopa Liit on majanduslik ja poliitiline ühendus, kus on praeguse seisuga 28 liikmesriiki. Eesti sai Euroopa Liidu liikmeks 2004. aastal.

Paljudes Euroopa Liidu liikmesriikides on kasutusel ühisraha **euro**. Seega on meie riigi kodanikel lihtne Euroopa Liidu liikmesriikides osta teha või arveid tasuda – ei ole vaja kulutada raha valuutavahetuseks ning pidevalt arvutada, kui palju miski välisriigis maksab.

Välismaale reisima minnes tuleb teada, et kõige olulisem reisidokument on Eesti Vabariigi pass. **Passi** vajame eelkõige väljaspool Euroopa Liidu riike, näiteks Türgis või Egiptuses. Euroopa Liidu riikides saavad Eesti ja Euroopa Liidu

kodanikud kasutada reisidokumendina ka ID-kaarti. **ID-kaart** ehk **isikutunnistus** on eestlase jaoks kohustuslik alates 15. eluaastast, see on Eesti kodaniku ja Eestis püsivalt elava Euroopa Liidu kodaniku isikutõendav dokument. ID-kaarti saab kasutada nii tavapäraseks isiku tõendamiseks kui ka enda tuvastamiseks elektroonilises keskkonnas, aga ka digitaalallkirja andmiseks. Seega on väga oluline, et ID-kaart ning selle paroolid ei satuks mitte kunagi kellegi teise kätte.

Eesti Vabariigi pass.

- Selgita oma sõnadega mõisteid *riik*, *vabariik*, *monarhistlik riik*. Too kahe viimase kohta näiteid.
- Nimeta Eesti Vabariigi naaberriigid, mis kuuluvad Euroopa Liitu.
- Millal on Sul kindlasti passi vaja?

